

Övervinsterna

Debatten om företagens sk övervinster är en utmärkt illustration till det gamla talesättet om ordens makt över tanken. Själva begreppet övervinst är en språklig nybildning, som introducerades så sent som i våras. Från LO-håll började krav resas på att något man kallade övervinster borde topphuggas för att på ett eller annat sätt komma löntagarna tillgodo.

Ännu efter mer än ett halvår har begreppet övervinst inte preciserats till sin innebörd. Det behövs heller inte, om syftet endast är att bereda marken för nya socialistiska ingrepp i ekonomin. Genom att tillräckligt ofta och tillräckligt länge tala om övervinster, uppkommer hos den ekonomiskt oskolade allmänheten en vag känsla av att stora pengar på ett orättfärdigt sätt går dess näsa förbi. Ordet implicerar ju att de vinster som görs är för höga, att det finns pengar "över" sedan man räknat bort vad som kan betecknas som en normal företagsvinst.

De som agiterar för en kapning av de förmenta övervinsterna får också god draghjälp av det sätt på vilket vinstutvecklingen i företagen normalt anges. Också de seriösa dagstidningarnas börsidor brukar använda rubriker av typ "Bolidens vinst upp 100 procent". Uppgifter av detta slag säger i grund och botten endast att vinsten har ökat, men inte med hur mycket och inte från vilken nivå. En vinstökning med 100 procent kan självfallet vara ett mycket otillfredsställande resultat, rentav oroväckande svagt. Om ett företag ökar sin vinst från t ex 3 till 6 procent räknat på aktiekapi-

talet, är det onekligen en hundra procentig förbättring men alltså ett dåligt resultat. Det är sannolikt, att talet om övervinster skulle ha åtskilligt svårare att vinna gehör, om resultatförändringar regelmässigt angavs som en ökning respektive minskning med så och så många procentenheter i företagets lönsamhet. "Bolidens lönsamhet upp 3 procentenheter" är förvisso en mindre braskande rubrik, men är i gengäld — trots att också en sådan rubrik är ofullständig — en mer rimlig beskrivning av vad det hela handlar om.

De många turerna i debatten kring övervinsterna illustrerar emellertid också något annat, nämligen svårigheterna för LO att bibehålla enigheten kring den solidariska lönepolitiken. Det som främst ligger bakom LO-ledningens framstötta om en kapning av övervinsterna är knappast rädslan för att den svenska industrin skall bli "alltför lönsam". Också inom LO finns det en betydligt klarare insikt om de ekonomiska sammanhangen än man utåt vill låtsas om. LO vet att den internationella konjunkturutvecklingen ter sig synnerligen oroväckande och att den senaste tidens gynnsamma utveckling för svensk industri mycket snabbt kan förbytas i nedgång. Inom LO vet man givetvis också att industrins lönsamhet inte kan bedömas med utgångspunkt från ett enstaka års företagsbokslut.

Det är inte av okunnighet om de företagsekonomiska sammanhangen som debatten om övervinsterna drivs. Den drivande kraften bakom är i stället oron för

att inte i längden kunna tygla medlemsopinionen.

TVå faktorer spelar stor roll härvidlag. Ökningen ifråga om reala, disponibla inkomster ökar numera långsamt även för industriarbetarna. 1970-talets skattereformer och höga inflationstakt har försatt dem i ungefär samma situation som tidigare endast gällde de sk högväljare. De är alltså mottagliga för resomang som antyder att de skulle kunna få väsentligt mera betalt. Till detta kommer så agitationen från kommunisthåll på arbetsplatserna, som med säkerhet har en betydande genomslagskraft i de mest lönsamma företagen. Dessa skulle ju, om den solidariska lönepolitiken inte funnes, kunna avpressas större lönelöft än de nu behöver gå med på.

Bakom övervinstdebatten ligger alltså, som så ofta, den politiska maktkampen inom den fackliga arbetarrörelsen och missnöje hos medlemmarna med den långsamma privata standardökningen. I längden kommer man därför knappast att kunna undgå någon form av politiskt in-

grepp, antingen i lönebildningen eller i företagets rätt att fritt disponera sina vinster. Om LO finner det nödvändigt och TCO, som blivit vanligt under senare tid, villigt låter spänna sig för vagnen, så har man en facklig-politisk kraftsamling som inte kan negligeras.

Frågan är då hur oppositionspartierna kommer att handla. Tanken att vidmakt hålla företagets lönsamhet men göra den "socialt acceptabel" genom att bygga upp ett system av delägarskap för de anställda har länge varit levande inom Moderata Samlingspartiet. Folkpartiet har i stort sett samma grundinställning till problemen. Men — som vanligt, frestas man säga — skiljer ett tredje borgerligt parti ut sig genom särutspel. Fälldins envetna krav på progressiv bolagsskatt är ett illavarslande tecken. Skall vi åter tvingas bevittna hur socialdemokraterna, p g a de borgerliga partiernas oenighet, driver igenom ett socialistiskt beslut, till glädje för ingen, i en fråga där stora ekonomiska och demokratiska värden står på spel?